

Yasukuni – Päivänpolitiikkaa ja poliittista historiaa

Juha Saunavaara

Julkaisu: Harukaze – Kirjoituksia Japanin kulttuurista.

Numero: 4.

Julkaisupäivämäärä: 13.5.2008.

Julkaisija: Japani-opinnot, Oulun yliopisto, Oulu.

ISSN: 1458-2899.

URL: http://www oulu.fi/hutk/japani/Harukaze/Saunavaara_2008.html

Asiasanat: politiikka, Shōkansha, Yasukuni jinja.

---

*On vielä liian aikaista sanoa, tuleeko historia muistamaan pääministeri **Koizumi Jun'ichirōn** ennakkoluulottomana reformistina, joka viitoitti vuosituhannen vaihteen jälkeiselle Japanille uuden suunnan niin ulko- kuin sisäpolitiikassakin, vai populistina, jonka poliittiset ansiot jäivät pitkällä tähtäimellä vaatimattomiksi ja uudistukset retoriikan asteelle. Todennäköisesti historian ja historioitsijoiden lopullinen tuomio tulee asettumaan mainittujen ääripäiden välimaastoon. Yhtä kaikki ainakin aikalaiskeskustelussa Koizumin hallinnosta ja pääministerin persoonasta puhuttiin vain harvoin mainitsematta hänen vierailuitaan kiistanalaisessa Yasukunin pyhätössä. Koizumi siirtyi sivuun pääministerin tehtävistä syksyllä 2006, mutta tämä ei suinkaan ole tarkoittanut Yasukunin ja sen aiheuttamien ongelmien häviämistä. Päinvastoin. Yasukuni on huhtikuussa 2008 yhä ajankohtainen aktiivisen kansalaiskeskustelun aihe. Tämän artikkelin tarkoitus onkin luoda nopea silmäys Yasukunin lähes 140-vuotiseen historiaan ja tarkastella pyhättöön liittyviä vahvoja tunteita herättäviä kysymyksiä. Tarkasteltavien teemojen luonteesta johtuen on myös välttämätöntä luoda pikainen katsaus siihen poliittiseen ja yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, johon keskustelu Yasukunista on viime vuosina erottamattomasti kuulunut.*

YASUKUNIN HISTORIA

Yasukuni jinja (靖国神社) sijaitsee Tokiossa, Kudan kukkulan huipulla. Ulkoisilta puitteiltaan pyhättö ei juuri poikkea muista shintolaisista pyhätoista, mutta erityislaatuiseksi Yasukunin tekee se, ettei sitä ole pyhitetty jumalille, vaan se on omistettu Japanin puolesta henkensä antaneille. Henkilöiden kohottaminen palvonnan kohteeksi ei ole ainutkertaista Japanin historiassa, mutta erityistä Yasukunin tapauksessa on se, että pyhättö

kunnioittaa yksittäisten merkkihenkilöiden sijaan kaikkia kaatuneita. Yasukunin kiistanalaisuus johtuu puolestaan siitä, että pyhitettyjen joukossa on myös toisen maailmansodan jälkeen sotarikollisina tuomittuja henkilöitä. On kuitenkin syytä muistaa Yasukunin pitkä historia, jonka nojalla sitä ei voida yksiselitteisesti leimata vain sodanjälkeisen kauden ”sotapyhätöksi”.

Kuva 1: Yasukuni jinja. Juha Saunavaara, 2006

Nykyisin Yasukunina tunnettu pyhättö juontaa juurensa vuodesta 1869, jolloin se perustettiin nimellä Shōkansha. Aloitteen tekijöinä pyhätön perustamiselle on mainittu armeijan uudistuksessa vaikuttanut **Ōmura Matsujirō** sekä restauraatioaktivisti **Kido Kōin**. Alun perin pyhätöllä kunnioitettiin vuoden 1853 jälkeen kansakunnan puolesta menehtyneiden henkiä. Pyhättö uudelleen nimettiin Yasukuniksi vuonna 1879, jolloin se määriteltiin keisarin lojaalien seuraajien henkiä kunnioittaneeksi pyhätökseksi. Ensimmäisinä vuosikymmeninä Yasukuni nähtiin läntisestä modernisaatiosta muistuttavana maamerkkinä, jolla oli siis myös vahva sekulaari olemus. Pyhättö muodostikin monin tavoin japanilaisesta traditiosta poikenneen tilan. 1870-luvun alussa **Takahashi Yuichi** ehdotti alueelle perustettavaksi muun muassa näyttelyhallia. Takahashin ehdottaman viihteellisen alueen oli suunnitellut italialainen arkkitehti. Toisin sanoen Yasukunin alkuperäinen olemus oli yhdistelmä modernia länsimaisuutta sopeutettuna japanilaisiin elementteihin. Toisaalta on muistettava, että Yasukunia käyt-

tettiin jo varhain myös kansallisen yhdistymisen symbolina. Tämä korostui erityisesti Satsuma-kapinan jälkeen vuonna 1877.

Meiji-kaudella (1868–1912) japanilaisten henkisessä elämässä ja etenkin shintolaisuuden asemassa tapahtui muutoksia. Eräs uusi ulkoinen piirre oli poissulkevuus, jolla rikottiin perinteistä japanilaista buddhalaisuuden ja shintolaisuuden rinnakkaineloa. Toisella uudistuksella pyrittiin keinotekoisesti luomaan Japaniin järjestelmä, joka vastaisi kristinuskon asemaa länsimaissa. Tavoitteiden toimeenpanossa ilmeni kuitenkin suuria ongelmia eikä vähiten siksi, että uuden valtion ytimestä löytyi rikkumattoman keisarilinjan korostus ja hovin sitoutuminen shintolaisiin seremonioihin. Näin ollen olosuhteita uskonnon erottamiselle hallinnosta ei voitu pitää otollisena. Uusi hallinto ei kuitenkaan halunnut nähdä shintolaisuutta länsimaisen modernisaation jarruna, vaan siirtyi politiikkaan, jossa erotettiin toisistaan shintolaiset seremoniat ja rituaalit sekä henkilökohtaiseen uskoon perustuneet osat shintolaisuudesta. Pyrkimyksenä oli häivyttää suora yhteys valtion ja uskonnon väliltä ja tehdä ei-uskonnollisista shintolaisista rituaaleista osa valtion toimintakenttää. Näin ollen Yasukuniakaan ei enää nähty uskonnollisena instituutiona. Tämä epätäydellinen valtion ja uskonnon erottaminen johti niin sanotun valtio-shintōn syntyyn. Valtion harjoittama shintolaisuus muodostui osaksi Japanin nationalistista ja militaristista hallintoa.

Yasukunin kauden päättyminen sekulaarisena modernisaation symbolina on liitetty useampaan tapahtumaan. Taustalla on nähty vaikuttaneen ensinnäkin Portsmouthin rauhan, joka solmittiin Venäjän ja Japanin välisen sodan päätteeksi. Toiseksi taustatekijäksi määritellään Japanin kanalta epäedullisten rauhannehtojen vastaiset levottomuudet, jotka puhkesivat Tokiossa syyskuussa 1905 (tunnetaan nimellä Hibiya-mellakat). Kolmantena tapahtumana pidetään 1906 järjestettyä sotilasparaattia, jolla juhlistettiin Japanin uutta kansainvälistä asemaa imperialistisena kansakuntana sekä voittoa läntisestä suurvallasta, jollaiseksi myös Venäjä laskettiin.

Hibiya-mellakoiden aikana tyytymättömät kansanjoukot vaativat Japanille entistä suurempaa osaa modernisaation hedelmistä. Samaan aikaan tapahtui muutoksia myös Tokion liikennejärjestelyissä. Ennen muuta raitiovaunuverkoston laajentuminen mahdollisti kansanjoukkojen entistä tehokkaamman kerääntymisen keskeisille paikoille, kuten vaikkapa Ginzaan tai Hibiyaan, mikä puolestaan merkitsi perinteisesti Yasukuniin kokoontuneiden ryhmien häviämistä. Tästä alkoi kausi, jolle oli tyypillistä Yasukunin käyttö nationalistisena symbolina. Tämä suuntaus vahvistui erityisesti 1930-luvun alusta lähtien.

Toinen maailmansota vaikutti luonnollisesti myös Yasukuniin. Sodan aikana pyhätön hallinnosta huolehtivat armeijasta ja laivastosta vastanneet ministeriöt. Taloudellisten seikkojen lisäksi ministeriöillä oli esimerkiksi pappien nimitysoikeudet. Tappioon päättynyttä sotaa seurasi miehityskausi (1945–1952), eikä liittoutuneiden miehityshallinto hyväksynyt Japanin hallituksen näkemystä shintolaisuuden luonteesta. Shintolaisuus nähtiin nationalistisena valtionuskontona, joka oli ollut eräs Japanin sotaan ajaneista voimista. Miehittäjät vaativat uskonnon ja valtion selvää erottamista ja kielsivät valtion tuen shintolaisilta pyhätöiltä. Uudistukset merkitsivät sitä, että Yasukuni saattoi jatkaa toimintaansa vain irtautumalla ainakin muodollisesti vanhoista valtiollisista sidoksistaan ja siirtymällä yksityiseksi uskonnolliseksi instituutioksi syksyllä 1946.

Vaikka shintolaisuuden asema yhteiskunnassa muuttuikin, säilytti Yasukuni erityisen suhteensa valtiovaltaan. Yasukunin yhteys myös käytyyn sotaan tuli ilmeiseksi, kun sodassa henkensä menettäneet pyhitettiin muiden Japanin puolesta kaatuneiden joukkoon. Välittömästi sodan jälkeen pyhitettiin myös henkilöt, jotka oli tuomittu kuuluneiksi sotarikollisten luokkiin B ja C. Miehittäjien tuomioistuimessa rikoksesta rauhaa tai ihmisyyttä vastaan tuomitut, luokkaan A kuuluneet sotarikolliset eivät kuuluneet tuolloin pyhitettyjen joukkoon. Tilanteeseen tuli muutos syksyllä 1978, kun pyhitettyjen joukkoon lisättiin 14 uutta nimeä. Ryhmä koostui seitsemästä henkilöstä, jotka oli tuomittu kuolemaan Tokion sotarikosoikeudenkäynneissä, mukaan lukien sodanaikainen pääministeri **Tōjō Hideki** sekä seitsemästä myöhemmin vankeudessa tai pakkotyössä menehtyneestä tuo-

mitusta. Salassa pidetty toimenpide tuli suuren yleisön tietoisuuteen vasta seuraavana keväänä ja sai riitaisen vastaanoton.

Eräs keskeisesti Yasukuniin liittyvä organisaatio on sodassa omaisiaan menettäneiden perheiden vuonna 1947 perustama järjestö (Nihon Izoku Kōsei Renmei, 日本遺族厚生連¹). Järjestö ryhtyi 1950-luvulla kampanjoimaan Yasukunin suojelemisen puolesta kansallistamisen kautta. Liike sai vasta-kaikua hallinneesta Liberaalidemokraattisesta puolueesta (LDP), joka yritti parlamentaarisin keinoin saattaa Yasukunin erityiseen valtion suojelukseseen. Ratkaisua kaatuneiden muistamiseen liittyviin ongelmiin haettiin myös rakentamalla Tokioon 1959 uusi länsimaistyylinen tuntemattoman sotilaan muistomerkki. Tämä ei kuitenkaan tyydyttänyt liikettä. Ajatus Yasukunin korvaavasta tavasta kunnioittaa vainajia on jäänyt elämään ja nousi esille esimerkiksi pääministeri Koizumin ensimmäisen Yasukunivierailun jälkeen. Vuosien 1969 ja 1974 välisenä aikana LDP teki kysymyksen tiimoilta viisi poliittista aloitetta, jotka kuitenkin kaatuivat kerta toisensa jälkeen poliittisen opposition, uskonnollisten järjestöjen sekä yksityisten ryhmien vastustukseen.

Lakialoitteiden epäonnistuttua LDP siirsi huomion pääministerin ja muiden hallituksen ministereiden vierailuihin Yasukunissa. Pääministerit olivat toki vierailleet Yasukunissa kaikkina sodanjälkeisinä vuosikymmeninä, mutta vasta **Miki Takeon** yllätysvierailu Yasukunissa maailmansodan päättymisen vuosipäivänä elokuussa 1975 nosti vierailut julkiseen keskusteluun. Näkemyksiä esitettiin vierailujen perustuslaillisuuden puolesta ja vastaan. Mikin jälkeen pääministereinä toimineet **Fukuda Takeo**, **Ōhira Masayoshi** ja **Suzuki Zenkō** vierailivat niin ikään pyhätössä. Vuosikymmen Mikin jälkeen toimi pääministerinä nationalistisesta politiikastaan tunnettu **Nakasone Yasuhiro**. Hän teki kunnioituskäyntinsä niin ikään 15. elokuuta julistaen tapahtuman viralliseksi vierailuksi. Toimenpide sai osakseen laajaa vastustusta Japanin naapurimaissa, mikä johti vuosia kestäneeseen katkokseen vierailuissa. Pääministeri **Hashimoto**

---

1 Englanninkielisessä kirjallisuudessa järjestö tunnetaan nimellä The Japan Welfare Federation of War-Bereaved Families. Nykyisin järjestön nimi on Nihon Izokukai, 日本遺族会, englanninkielisessä kirjallisuudessa Japan War-Bereaved Families Association.

Ryūtarō vieraili pyhätössä 1990-luvun loppupuolella aiheuttaen jälleen vastalauseiden myrskyn.

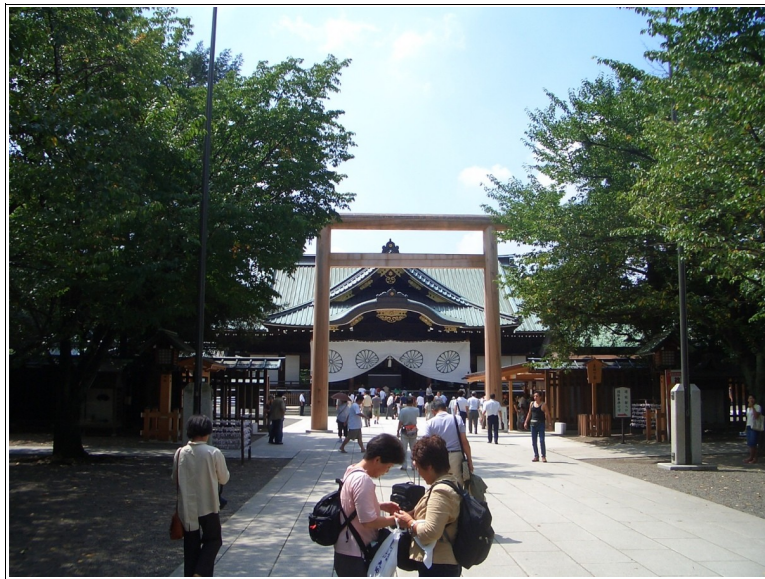
Tästä huolimatta uusi vuosituhat on saanut todistaa uusia Japanin pääministerin suorittamia vierailuja kiistellyssä pyhätössä. Koizumi Jun'ichirō nousi pääministeriksi huhtikuussa 2001 ja vieraili laajasta vastustuksesta huolimatta LDP:n presidentinvaalien aikaisen vaalilupauksensa mukaisesti pyhätössä jokaisena pääministerivuotenaan. Yasukunissa vierailu oli yksi keskeisistä kysymyksistä, joka nousi esille Koizumin seuraajaa valittaessa. Se, että valituksi tuli Koizumin hallituksen ja puolueen johtopaikoille nostama **Abe Shinzō**, ei tullut yllätyksenä, mutta hänen vaalitaistelunaikaisia ja valinnan jälkeisiä maltillisia kommenttejaan Yasukunista voidaan pitää poikkeamana aiemmasta linjasta. Abe tuli tunnetuksi yhtenä Koizumin pyhättövierailujen peräänantamattomimmista tukijoista, mutta ei itse vierailut lyhyeksi jääneen pääministerikautensa aikana Yasukunissa. Sen sijaan varsin moniselitteisten lausuntojen taakse kätkeytynyt ja lopullisen kantansa pimennossa pitänyt pääministeri Abe lähetti perinteisen 50 000 jenin arvoisen uhrilahjan Yasukuniin keväällä 2007. Syyskuussa 2007 yllättäen eronneen Aben tilalle pääministeriksi noussut **Fukuda Yasuo** on pyrkinyt määrätietoisesti parantamaan Japanin suhteita Kiinaan ja täten irtisanoutunut selkeäsanaisesti vierailuista Yasukunissa.

YASUKUNIN AIHEUTTAMAT ONGELMAT

Yasukunista on viimeisten vuosien aikana kirjoitettu valtavia määriä niin tieteellisiä tutkimuksia ja raportteja kuin suurelle yleisölle tarkoitettuja sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleitäkin. Kirjoittajien ja mielipiteenilmaisijoiden joukko on ollut laaja ja monenkirjava. Sama heterogeenisuus on ollut luonnollisesti luonteenomaista myös tavoitellulle lukijakunnalle. Tämä on näkynyt käytetyissä tyyleissä ja esitellyissä perusteluissa. Tästä huolimatta kirjoittelusta voidaan erottaa ja nostaa esille muutamia keskeisiä ja usein toistuvia argumentteja.

Japanilaisten Yasukunin vierailujen vastustajien argumentit voidaan tiivistää seuraavasti. Vierailut on nähty perustuslainvastaisina, koska ne loukkaavat uskonnon ja valtion erottamista koskevia lakeja. Vierailemalla pyhätössä, jossa on pyhitettynä myös sotarikollisia, pääministerin on katsottu myös antaneen tukensa menneiden sotien ylistämiselle. Lisäksi on korostettu sitä, että Japanin pitäisi huomioida mielialat ennen muuta Etelä-Koreassa ja Kiinassa. Näissä maissa Yasukuni nähdään militaristisena ja nationalistisena symbolina, joka heijastelee toisen maailmansodan aikaista ajattelutapaa Japanin ylivertauudesta muuhun Aasiaan nähden. Näitä väitteitä vastaan vierailujen kannattajat ovat puolustautuneet myöntämällä naapurivaltioissa vallitsevien mielialojen tärkeyden, kuitenkin samanaikaisesti korostaen, etteivät ne voi olla määrääviä tekijöitä kysymyksessä, joka koetaan Japanin sisäiseksi asiaksi.

Kuva 2: Viikonloppuisin Yasukuni täyttyy vierailijoista läheltä ja kaukaa. Juha Saunavaara, 2006

Mielenkiintoinen lisä käytyyn keskusteluun saatiin 20.6.2006, kun keisari-perheen asioista vastaavan viraston virkailijan tekemä muistio vuodelta 1988 tuli julkisuuteen. Muistion mukaan vuonna 1989 kuollut Shōwa-keisari (**Hirohito**) olisi ilmaissut voimakkaan tyytymättömyytensä päätökseen, että Yasukunissa pyhitetään A-luokan sotarikollisia, ja todennut sen syyksi, jonka vuoksi hän oli lopettanut vierailut pyhätössä. Viimeiseksi

Shōwa-keisarin vierailuksi jäi täten marraskuu 1975. Muistio antoi uuden lyömäaseen vierailujen vastustajille, mutta ei vaikuttanut pääministeri Koizumin päätökseen vieraillla Yasukunissa. Tuolloin vielä hallituksen pääsihteerinä toiminut Abe Shinzō myös korosti runsaan mediaraportoinnin perustuvan vain yhteen henkilökohtaiseen muistioon, ei esimerkiksi kyseisen viraston tiedotteisiin.

Pääministerin vierailun laillisuutta pohdittaessa on päällimmäiseksi kysymykseksi noussut se, onko hän Yasukunissa vieraillessaan ennen muuta yksityinen henkilö vai hallituksen virallinen edustaja. Kysymystä vierailujen laillisuudesta on pohdittu Japanin eri oikeusasteissa huomion kiinnityessä ulkopäin tarkasteltuna lähestulkoon huvittaviin kysymyksiin siitä, millä autolla pääministeri on pyhätölle saapunut, montako kertaa hän on kumartanut ja millaisessa muodossa hän on jättänyt allekirjoituksensa pyhätön vieraskirjaan. Virka-auton käyttöä ja allekirjoitusta, jossa tittelinä on käytetty pääministeriä, on pidetty todisteena vierailujen valtiollisesta luonteesta. Perinteisestä shintolaisesta rituaalista poikkeava määrä kumaruksia taas on nähty osoituksena vierailun ei-uskonnollisesta luonteesta. Eri oikeusasteet ovat ehtineet antaa päätöksensä kansallisiin ja kansainvälisiin haasteisiin jo useampaan otteeseen todeten vierailut sekä perustuslainvastaisiksi että hyväksyttäviksi.

Professori **Hashizune Daisaburo** on eräs niistä, jotka eivät ole nähneet vierailuihin liittyvän perustuslaillisia ongelmia. Hän on korostanut sitä, ettei henkilö menetä perustuslaillista oikeuttaan vapaaseen uskonnonharjoittamiseen siinäkään tapauksessa, että hänet valitaan pääministeriksi. Lisäksi hän on huomauttanut, ettei kukaan ole esittänyt arviota, jonka mukaan ministerin osallistuminen buddhalaisiin hautajaisiin tai kristittyihin häihin olisi perustuslainvastainen toimi. Pääministerikautensa aikana Koizumi Jun'ichirō vastasi viittauksiin sotarikollisten roolista Yasukunissa korostamalla sitä, ettei heidän läsnäolonsa pyhitettyjen joukossa ollut syy laiminlyödä muita Japanin puolesta kaatuneita. Toinen usein käytetty argumentti on se, että sotasyyllisiksi tuomitut henkilöt ovat jo kärsineet tuomionsa.

Olivatpa vierailut laillisia tai eivät, ne ovat joka tapauksessa herättäneet voimakkaita vastareaktioita Japanin naapureissa. Onpa puheenaiheena ollut sitten yhteistyö Pohjois-Koreaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi, Kiinan ja Japanin välisiä merialueita koskeneet kiistat, Japanin Kiinalle myöntämä kehitysapu, kiinalaisen ydinsukellusveneen laiton vierailu Japanin aluevesillä tai esitetyt aiheet Japanin pasifistisen perustuslain uudistamiseksi, Yasukunin aiheuttamat ongelmat ovat nousseet aina esille. Vierailut Yasukunissa johtivat myös Japanin ja Kiinan korkeimman valtiojohton välisten neuvotteluiden lähes täydelliseen katkeamiseen Koizumin pääministerikaudella. Pääministeri Abe ryhtyi vaaliteemojensa mukaisesti ajamaan uutta Kiinan-politiikkaa, jonka tarkoitus oli parantaa tulehtuneita välejä ja saada viilenneet poliittiset suhteet vastaamaan paremmin maiden välisiä tiiviitä taloudellisia suhteita.

Pääministeri poikkesi totutusta kaavasta ja suuntasi ensimmäisen ulkomaanvierailunsa Yhdysvaltojen, tärkeimmän strategisen liittolaisen sijaan Aasiaan. Täten Abe seurasi poliittisen esikuvansa, isoisänsä ja entisen pääministerin **Kishi Nobuaken** jalanjalkia. Abe tapasi Kiinan ylintä johtoa, mutta lähentymisen yllä leijui tummia pilviä läpi Aben pääministerikauden. Abe Shinzōn hallitus ei selkeästi määritellyt linjaansa eräissä keskeisimmissä maiden välejä hiertäneissä kysymyksissä, mukaan lukien vierailut Yasukunissa. Toisaalta uudistukset joilla muun muassa palautettiin patriotismin opetus luokkahuoneisiin ja perustettiin puolustusministeriö, yhdessä kaavaillun perustuslain uudistuksen kanssa, lähettivät naapurimaihin usein negatiivisen vastaanoton saanutta viestiä.

YASUKUNI MODERNIN JAPANILAISEN NATIONALISMIN OSANA

Edellä esiteltyjen ongelmien valossa ei ole helppoa ymmärtää syitä siihen, miksi pääministeri Koizumi jatkoi vierailujaan pyhätössä, eikä sitä, miksi uusi valtiojohto ei ole sanoutunut niistä yksiselitteisesti irti. Seuraavaksi pyrin selvittämään vierailujen taustalla vaikuttavaa logiikkaa ja liittämään sen laajempaan kontekstiin, osaksi käytyä ja käynnissä olevaa yhteiskunnallista keskustelua, jossa eräänä teemana on vahvistunut nationalistinen diskurssi.

Pääministeri Koizumin hallitus poikkesi monin tavoin edeltäjistään. Hallituksen taustalla oli puolueen sisäisten kabinettipäätösten sijaan pääministerin vankka kansansuosio, joka mahdollisti erään pisimmistä sodanjälkeisistä hallintokausista puolueen sisäisistä ristiriidoista huolimatta. Välittömästi valtaannousunsa jälkeen Koizumin nähtiin symboloivan, paitsi monia LDP:n vanhan linjanvastaisia uudistuksia, myös uutta poliittista kulttuuria ja tapaa hahmottaa japanilaista identiteettiä. Eräs syy Koizumin ottamaan riskiin tulla avoimesti esille kiistanalaisen Yasukunin tapauksessa oli varmasti puolueen vuosikymmeniä nauttima äänestäjäkunnan tuki, joka tuli toisessa maailmansodassa omaisiaan menettäneiltä tai muulla tavoin vanhaan keisarilliseen armeijaan sidoksissa olleilta äänestäjiltä. Myös aikaisempien vuosikymmenien vierailut olivat olleet keino tämän tuen takaamiseksi.

Kysymykseksi nouseekin se, miksi liberaaliksi uudistajaksi pyrkinyt Koizumi ei tyytynyt pitämään matalampaa profiilia tämän lukumäärältään pienenevän ryhmän tuen hankinnassa. Yleisen tulkinnan mukaan kysymyksen avoin esille nosto heijasteli Japanissa vallitsevia mielialoja, joissa on peräänkuulutettu kansallisen identiteetin uudelleenrakennusta. Artikkelini ei mahdollista perinpohjaista pureutumista Koizumin hallinnon aikana esille nousseisiin nationalismiin värittämiin kysymyksiin sen paremmin kuin pääministeri Aben lanseeraaman Utsukushii Kuni Nihon e -sloganin (美しい国日本へ 'Kaunis Japani') sisällön analyysiinkään. Esittelen kuitenkin seuraavaksi muutamia ajankohtaisia, toisistaan poikkeavia yhteiskunnallisia ilmiöitä, joiden katson liittyvän samaan viitekehykseen Yasukunin kysymysten kanssa ja täten selkeyttävän teeman ympärillä käytyä keskustelua. On muistettava, että sekä Koizumi Jun'ichirō että Abe Shinzo ovat kokeneita poliitikkoja, eivätkä he ole vaarantaneet poliittista uraansa henkilökohtaisten uskonratkaisujensa tähden. Kansainvälisestä kritiikistä huolimatta vierailut Yasukunissa ovat vuosituhannenvaihteen jälkeen nauttineet verrattain suurta, jos kohta viime aikoina hieman hiipunutta kansansuosiota. Vierailut ovat siis olleet täten ainakin harkitsemisenarvoisia poliittisia siirtoja.

Tämän artikkelin pohjana on muutaman vuoden takainen aiemmin julkaistun tutkimukseni Yasukunista ja sen ympärillä käydystä keskustelusta. Luonnollisesti kyseinen tutkimus perustui sen hetkisiin tietoihin ja asiantilaan (tammikuu 2005). Ensimmäinen versio käsillä olevasta artikkelista valmistui tammikuussa 2007. Nyt huhtikuussa 2008 voidaan huomata, että kolme vuotta aikaisemmin esitellyt kysymykset ovat edelleen ajankohtaisia, joskin päivitystä vaativia.

Tammikuussa 2005 kirjoitin:

”Miehityskauden uudistuksista huolimatta nationalismi ei aatteena hävinnyt mihinkään, vaan koko sodanjälkeisen ajan on Japanissa kulkenut rinnakkain kaksi nationalistista traditiota. Eräs piirre on ollut sotaa edeltäneiden ja sodanaikaisten nationalististen symboleiden (Hinomaru-lippu ja Kimigayo-kansallislaulu) palautuksen vastustus. Toisaalta rinnalla on aina kulkenut vaatimus, jonka mukaan kansallinen ylpeydentunne ja isänmaallisuus pitäisi palauttaa ja sallia.

Koulutus on eräs alue, jossa valtio näyttelee keskeistä roolia ja jossa nämä kaksi mielipidettä ovat kohdanneet. Japanissa opetusministeriö määrää opetuksen sisällöstä ja tavoitteista laatimalla opetussuunnitelmia. Näiden, noin kymmenen vuoden välein laadittujen suunnitelmien kautta voidaan tutkia hallituksen suhtautumista nationalismiin. Vuonna 1992 voimaan astuneita säädöksiä on pidetty sodanjälkeisen kauden sallivimpina nationalismia kohtaan. Säädökset peräänkuuluttivat perinteisen moraalin ja arvojen palautusta hyökäten näin miehityskaudella muotoiltua koulujärjestelmää vastaan. Valtio kontrolloi koulutusta myös oppikirjojen kautta. Ei ole samantekevää, keitä historiallisesta henkilögalleriasta nostetaan esille oppikirjojen sivuilla.

Toisaalta nationalistinen pohjavire sekä haluttomuus tai kyvyttömyys ennen muuta sodanaikaisten tapahtumien käsittelyyn on leimannut myös tapaa, jolla Kiina ja Korea on esitetty japanilaisissa oppikirjoissa. Läpi 1990-luvun on Japanissa käyty keskus-

telua kansallisen historiankirjoituksen luonteesta ja tavoitteista. Akateemisten piirien keskittyessä erilaisten historiakäsitysten vertailuun ja laajempaan kansallistunteen ja historiankirjoituksen suhteen analyysiin, on kansalaiskeskustelussa keskitytty yksityiskohtiin, ennen muuta japanilaisten joukkojen suorittamien sotarikosten käsittelyyn historiankirjoissa.” (Yasukuni ja Japanin moderni nationalismi, Juha Saunavaara 2005)

Hallituksen vaihtuminen syksyllä 2006 ei johtanut keskustelun laantumiseen. Täysin päinvastaisesti yksi uuden hallituksen ensimmäisistä uudistuksista oli jo Koizumin hallituskaudella aloitetun koululain uudistuksen läpivienti valtiopäivillä. Lakimuutos johti konkreettisiin muutoksiin opetusohjelmissa. Lain kannattajat näkevät isänmaanrakkauden opettamisessa avaimen myös syksyllä 2006 kuumana käyneeseen keskusteluun koulu-kiusaamisesta ja oppilaiden pahoinvoinnista, mitkä johtivat paljon julki-suutta saaneisiin kouluikäisten suorittamiin itsemurhiin. Lain vastustajat ovat nähneet patriotismin paluussa luokkahuoneisiin suuria uhkia ja kiistäneet tehtyjen muutosten millään tavoin ainakaan auttavan edellä mainittuihin ongelmiin.

Tokion kuvernöörin **Ishihara Shintarōn** persoona oli toinen aiemmin esille nostamistani teemoista. Vuonna 2005 kirjoitin:

”Ishihara Shintarō on eräs niistä henkilöistä, joita ei voi sivuuttaa puhuttaessa nationalismista Japanissa. Ishihara tunnetaan kirjailijana ja Tokion kuvernöörinä, jonka äärinationalistiset ja usein ulkomaalaisvastaiset lausunnot ovat jakaneet japanilaisten mielipiteet kahtia. Joillekin Ishihara on rasisti, joka pilaa Japanin maineen, kun taas laajat kansanjoukot näkisivät hänet mielellään Koizumin seuraajana puolueen johdossa ja pääministerin tehtävissä.

*Rasistin maineestaan huolimatta Ishihara on täysin salonkikelpoinen myös puolueensa ulkopuolella. Esimerkiksi kohutun teoksensa *The Japan that can say No*, (1989) hän kirjoitti yhdessä*

*Sonyn perustajan **Morita Akion** kanssa. Ishiharän suhtautuminen pääministerin (Koizumi) vierailuihin Yasukunissa on tukea antava. Hän kannattaa vierailuja, mutta on kritisoinut sitä, että pääministeri on antanut periksi arvostelijoilleen eikä ole vieraillut pyhätössä elokuun 15. päivänä.” (Yasukuni ja Japanin moderni nationalismi, Juha Saunavaara 2005)*

Tänä päivänä Ishihara on yhä Tokion kuvernöörinä. Hänet valittiin jatkaamaan tehtävässään kolmannelle kaudelle heinäkuussa 2007. Tälläkin kertaa nimellisesti sitoutumattomana kilpailleen Ishiharän tukijat löytyivät johtavan Liberaalidemokraattisen puolueen kannattajien joukosta. Ainoa spekulatioissa esille noussut vakavasti otettava haastaja Ishiharalle olisi ollut Demokraattisten puolueen entinen johtaja **Kan Naota**, mutta tämäkin kilpailuasetelma jäi pelkän huhun asteelle. Näin tärkein oppositiopuolue päätyi tukemaan tappion kärsinyttä Miyagi-prefektuurin entistä kuvernööriä **Asano Shirōa**. Ishiharän pääministeri Koizumille esittämä kritiikki laantui viimeistään 15. elokuuta 2006, kun tämä ajoitti pyhättövierailunsa viimeisenä hallintovuotenaan juuri tähän kiistelyyn ajankohtaan.

Lopuksi esittelen vielä lyhyesti aiemmista esimerkeistä poikkeavan ilmiön, joka voidaan kuitenkin nähdä osana samaa nationalistista viitekehystä. Sarjakuvataiteilija **Kobayashi Yoshinorin** nimi on noussut viime vuosina usein esille Japanin nykynationalismista puhuttaessa. Kobayashi on tullut tunnetuksi *Sensōron* (On the War) -nimisestä sarjakuvastaan, joka arvostelijoiden mukaan luo vääristynyttä kuvaa historiasta. Hänen työnsä merkitystä hahmottaessa on huomioitava *mangan* vahva asema japanilaisessa populaarikulttuurissa ja yhteiskunnassa. Se mikä asiaan vihkiytymättömälle saattaa helposti näyttää lapsille suunnatulta ajanvietteeltä, on todellisuudessa vakavasti otettava mielipiteenmuokkaaja, jonka sisältöä ovat arvostelleet muun muassa kiinalaiset tahot. Myös japanilaista nationalismia käsittelevissä tutkimuksissa Kobayashi voidaan mainita rintarinnan Ishiharän tai vaikkapa tekstikirjojen ympärillä käyneen kuohunnan yhteydessä. *Sensōron* on nähty eräänä niistä väylistä, joiden kautta Japanin nuoret sukupolvet jäsentävät maansa menneisyyttä. Lisäksi on esitetty

huoli siitä, että nationalistisen viestin levitessä näin populaarikulttuurin kautta, se ei ole samalla tavoin koordinoitavissa kuin vaikkapa koulu-kirjojen yhteydessä.

Populaarikulttuuri ja ennen muuta historialliset elokuvat ovat olleet esillä viime vuosina näyttävästi esillä kansalaiskeskustelun herättelijöinä. Ensin Japanin ja Kiinan suhteiden kipupisteistä nostettiin elokuvakerronnan keinoin esille vuoden 1937 Nankingin tapahtumat. Yasukuni nousi otsikoihin puolestaan jälleen keväällä 2008. Tällä kertaa synä oli kiinalais-syntyisen ohjaaja **Li Yingin** dokumenttielokuva *Yasukuni*. Maailmalla elokuvafestivaaleja kiertänyt ja Hong Kongin kansainvälisillä elokuvajuhlilla pääpalkinnon voittanut 123 minuuttinen dokumentti esittelee Yasukunissa vierailevia ihmisiä ja heidän erilaisia näkemyksiä koskien toista maailmansotaa ja pyhättöä itseään. Japaniin jo vuonna 1989 muuttaneen ohjaajan lähestymistapa pyrki olemaan ymmärtävä ja hän valitsi dokumenttinsa keskeisimmäksi hahmoksi yhdeksänkymmentä vuotiaan **Kariya Naojin**. Kariya on eräs harvoista yhä elossa olevista miekkasepistä, jotka takoiivat sodan aikana Yasukunin alueella miekkoja etulinjaan lähetettäväksi.

Ristiriidat elokuvan ympärillä alkoivat joulukuussa 2007, kun aikakauslehdissä nousi esiin väitteitä dokumentin japanilaisvastaisuudesta. Helmikuussa 2008 ryhmä elokuvaan kriittisesti suhtautuneita parlamentaarikkoja vaati kansanedustajille suunnattua ennakkonäytöstä, joka toteutettiin 12. maaliskuuta 2008. Perusteena ennakkonäytökselle pidettiin dokumentin saamaa 7,5 miljoonan jenin tuotantotukea kansalliselta kulttuurineuvostolta. Ennakkonäytös ei muuttanut kriitikoiden kantaa ja aiheutti yleistä negatiivista julkisuutta elokuvan ympärillä. Tämän jälkeen viisi elokuvateatteria poisti dokumentin aiotusta ohjelmistostaan. Kielteisen julkisuuden lisäksi peruutusten taustalla nähtiin vaikuttavan myös pelko elokuvateattereiden toimintaa häiritsevistä radikaaliryhmistä.

Poliitikkojen ja oikeistoradikaalien toiminta herätti myös vastareaktion, jonka seurauksena *Yasukuni*-dokumentista tuli myös sananvapauskysymys. Parinkymmenen elokuvateatterin ryhmä ilmaisikin aikeensa ottaa doku-

mentin ohjelmistoonsa, ensimmäiset jo toukokuussa 2008. Samaan aikaan pääministeri Fukuda ilmaisi kantansa, jonka mukaan esitysten häirintä olisi sopimatonta. Tällä hetkellä, huhtikuussa 2008, dokumentin kohtalo on kuitenkin vielä auki. Liberaalidemokraattisen puolueen kansanedustaja **Arimura Haruko** ilmoitti maaliskuun lopussa Kariya Naojin pyytäneen häneltä, että Kariyaa koskevat kohtaukset poistettaisiin elokuvasta. Dokumentin keskeisimmän hahmon vetäytyminen oli shokki ohjaajalle, joka avoimesti epäili joidenkin parlamentaarikkojen painostaneen Kariyaa vetäytymään elokuvasta ja täten estävän sen esittämisen. Kävipä Yasukunia käsittelevälle dokumentille lopulta kuinka tahansa, on se ollut jälleen uusi osoitus pyhätön ympärille kytkeytyvien ongelmien vyyhdin ajankohtaisuudesta.

LOPUKSI

Jos oletetaan, että Japanissa on virinnyt viimeisten vuosien aikana uusi kansallinen tietoisuus tai ainakin vanha nationalistinen traditio on voimistunut, on helppo ymmärtää, miksi Yasukuni on tullut liitettyksi tähän liikkeeseen. Professori **Fujiwara Kiichi** on esitellyt artikkelissaan sodan ja kansallisen itsenäisyyden erityistä luonnetta tuoden esille tulkinnan sodasta instrumenttina, joka on esimerkiksi yhteistä uskontoa tai kieltä vahvempi kansallinen yhdistäjä. Sota on kaikki kansankerrokset lävistävä kokonaisvaltainen kokemus, jossa korostuu kansallinen tietoisuus sekä yhteisen kansallisuuden toisiinsa sitomien erilaisten ryhmien ponnistelu yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Yasukuni on vastaavasti nykyisille sukupolville linkki, jonka kautta he voivat osoittaa kunnioitustaan sodissa, suurissa kansallisissa projekteissa henkensä menettäneille esi-isilleen. Näin ollen olisi luonnollista olettaa uuden kansallisen tietoisuuden ammentavan voimia myös tästä perinteisestä lähteestä.

Lopuksi voidaan vielä harrastaa jälkiviisastelua ja todeta Yasukunin ympärillä käydyn historiallisesti virittyneen keskustelun osoittaneen **Deng Xiaopingin** olleen hiukan etuajassa, kun hän vieraillessaan Japanissa 1978 sanoi Shōwa-keisarille:

”Menneisyys on takanamme. Tästä lähtien meidän on mentävä aktiivisesti ja rakentavasti eteenpäin.”

Kuten tässä artikkelissa esiteltyt esimerkkitapaukset ovat osoittaneet, ovat yhteisestä historiasta kumpuavat kiistat yhä keskeinen osa sitä ongelmakenttää, joka varjostaa Japanin ja Kiinan välisten suhteiden nykypäivää ja tulevaisuutta.

LÄHTEET

Sähköiset lähteet

The Japan Times. <http://www.japantimes.com/> (luettu 13.4.2008).

The Daily Yomiuri. <http://www.yomiuri.co.jp/index-e.htm> (luettu 10.1.2007).

Mainichi Daily News. <http://mdn.mainichi.jp/> (luettu 10.1.2007).

Herald Tribune/The Asahi Shimbun.

<http://www.asahi.com/english/english.html>
(luettu 10.1.2007).

Asia Intelligence Ltd.

http://www.asiaint.com/loggedin/member_executive.asp
(luettu 4.12.2004). Sivuille rajoitettu käyttöoikeus.

Yasukuni Jinja. <http://www.yasukuni.or.jp/english/> (luettu 10.1.2007).

Tutkimuskirjallisuus

Fujiwara 2001   Fujiwara Kiichi, ”History and Nationalism”. *Japan Echo, Insight and Analysis from the Japanese Media*, August 2001, s. 36–40. Japan Echo Inc, Tokyo 2001.

Harukaze – Kirjoituksia Japanin kulttuurista 2008. Numero 4

- Gao 2001 Gao Tiejun, "So-Called "National Consciousness". *Beijing Review*, September 6, 2001. Volume 44, No. 36.
- Hashizume 2001 Hashizume Daisaburo, "Koizumi and the New Nationalism". *Japan Echo, Insight and Analysis from the Japanese Media*, December 2001, s. 51–55. Japan Echo Inc, Tokyo 2001.
- Kosaku 2001 Kosaku Yoshino, "Japan's Nationalism in a Marketplace Perspective". *Understanding Nationalism*, Edited by Montserrat Guibernau and John Hutchinson, s. 142–163. Polity Press, 2001.
- Lii 2002 Lii Haibo, "Yasukuni Shrine: A Reminder of Militarism". *Beijing Review*, May 9, 2002. Volume 45, No. 19.
- Ma 2004 Ma Licheng, reported and edited by Suzuku Jōji, "Beyond Nationalism: A Prescription for Healthy Sino-Japanese Relations". *Japan Echo*, Volume 31, Number 5, October 2004, s. 38–42. Japan Echo Inc. Tokyo 2004.
- Neary 2002 Ian Neary, *The State and Politics in Japan*. Polity Press, Cambridge UK 2002.
- Ren 2001 Ren Min, "Koizumi's Visit to Yasukuni Shrine A Provocative Act Against Justice". *Beijing Review*, August 30, 2001. Volume 44, No. 35.
- Saitō–Ishikawa 2000 Saitō Kunihiro, Ishikawa Yoshimi, "A Measured Approach to the Issue of Japan's War Responsibility". *Japan Echo, Insight and Analysis from the Japanese Media*, August 2000, s. 45–49. Japan Echo Inc, Tokyo 2000.

Harukaze – Kirjoituksia Japanin kulttuurista 2008. Numero 4

- Sugiyama 1986 Sugiyama Kyūshirō, "Facts and Fallacies About Yasukuni Shrine". *Japan Echo*, Volume XIII, Number 2, 1986, s. 69–72. Japan Echo Inc, Tokyo 1986.
- Takemae 2002 Takemae Eiji, *The Allied Occupation of Japan*. Translated and adapted from the Japanese by Robert Ricketts and Sebastian Swann. Formerly titled *Inside GHQ : The Allied Occupation of Japan and Its Legacy*. Preface by John W. Dower. The Continuum International Publishing Group, New York 2002.
- Takashina 1986 Takashina Shūji, "Background on Yasukuni Shrine". *Japan Echo*, Volume XIII, Number 2, 1986, s. 67–68. Japan Echo Inc, Tokyo 1986.
- Takashina 2001 Takashina Shūji, "Yasukuni Revisited". *Japan Echo, Insight and Analysis from the Japanese Media*, December 2001, s. 48–50. Japan Echo Inc, Tokyo 2001.
- Tokita 2003 Tokita Hideyuki, "Eleven Questions about Yasukuni Shrine". *Japan Echo, Insight and Analysis from the Japanese Media*, June 2003, s. 48–49. Japan Echo Inc, Tokyo 2003.
- Trefalt 2002 Beatrice Trefalt, "War, commemoration and national identity in modern Japan". *Nation and Nationalism in Japan*, s. 115–134. Edited by Sandra Wilson. Routledge-Curzon, London 2002.
- Tsubouchi–Yoshida 1999 Tsubouchi Yūzō, Yoshida Tsukasa, "Yasukuni Shrine as a symbol of Japan's Modernization". *Japan Echo, Insight and Analysis from the Japanese Media*, June 1999, s. 48–51. Japan Echo Inc, Tokyo 1999.

Harukaze – Kirjoituksia Japanin kulttuurista 2008. Numero 4

Yamaori 2003

Yamaori Tetsuo, "The Warped Wisdom of Religious Thought in Modern Japan". *Japan Echo, Insight and Analysis from the Japanese Media*, June 2003, s. 44–47. Japan Echo Inc, Tokyo 2003.